

Research Paper

Identifying the Drivers Influencing the Realization of a Creative City with a Future Studies and Scenario-Based Approach (Case Study: Tabriz Metropolis)

Nesa Hedayatinezhad Sorkhab ¹, Reza Valizadeh ^{2*}, & Hasan Ahmadzadeh ³

¹ Ph.D. Student, Department of Geography and Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

² Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

³ Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

ARTICLE INFO

Keywords:

Urban planning,
Creative City,
Futures Studies,
Scenario-Based,
Tabriz Metropolis.

Received:

06 Nov 2024

Received in revised form:

22 July 2025

Accepted:

23 July 2025

pp.105-123

ABSTRACT

Introduction: Creative cities are able to offer new solutions to their everyday problems.

Purpose: The present study aims to identify the drivers affecting the realization of a creative city in the Tabriz metropolis, using a futures studies and scenario-based approach.

Geographical area: Tabriz, the capital of East Azerbaijan Province, is one of Iran's major cities and the largest city in the northwest of the country, recognized as the administrative, communication, commercial, political, industrial, and cultural hub of the region.

Methodology: The research method is mixed (quantitative-qualitative) with an applied purpose and an analytical-exploratory nature. For data analysis, cross-impact analysis in MICMAC software and cross-impact analysis in Scenario Wizard software were used, and data were collected through the Delphi method.

Results and Discussion: The highest impact on the realization of a creative city in Tabriz relates to the drivers of identifying influential individuals, interaction with elites, the role of facilitating organizations, strengthening creativity, fundamental innovations, and financial incentives, while the highest degree of being influenced relates to social capacity-building, the realization of civil society, and psychological factors.

Conclusion: The results indicate that there are 5 scenarios with very high scores and higher probability of occurrence for the realization of a creative city in Tabriz. In the first scenario, all conditions are favorable; in the second scenario, all possible conditions are neutral with an emphasis on continuing the existing trend. The fourth scenario represents an intermediate state, and the fifth scenario emphasizes the deterioration of conditions.

Highlights:

Realizing Tabriz as a creative city depends above all on nurturing elites, engaging with them, and the facilitating role of urban management, rather than merely on physical infrastructure.

*Corresponding author : valizadehreza60@yahoo.com

How to cite this article: Hedayatinezhad Sorkhab, N., Valizadeh, R., & Ahmadzadeh, H. (2026). Identifying the Drivers Influencing the Realization of a Creative City with a Future Studies and Scenario-Based Approach (Case Study: Tabriz Metropolis). *Journal of Geographical Engineering of Territory*, 10 (2), 105-123 <https://doi.org/10.22034/jget.2025.487349.1590>

©2026 The author(s). This is an open access article distributed under Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

English Extended Abstract

Introduction

Creativity and idea generation are key elements of competition in the era of globalization, giving rise to the concept of creative cities—cities capable of offering new solutions to their everyday problems. Richard Florida considers the planning of such cities feasible based on three major variables known as the three T's: technology, talent, and tolerance. UNESCO has also identified seven fields of the Creative Cities Network, including crafts, arts, design, film, literature, music, and media. The creative city can be regarded as a place with a strong flourishing of art, culture, creativity, and innovation, requiring both soft and hard infrastructure for nurturing creativity through legal structures and incentive packages.

Given the numerous problems facing today's cities and the necessity of creativity-oriented urban planning, the present study aims to identify the drivers influencing the realization of a creative city in the Tabriz metropolis using a futures studies and scenario-based approach. Tabriz is a dynamic metropolis with economic, social, and cultural diversity; however, it suffers from numerous problems in economic, social, cultural, environmental, and managerial domains. The managerial and planning dimension is a fundamental pillar of achieving a creative city, yet in Tabriz, there is a visible lack of space and resources allocated to the city's elites and creatives. Therefore, the present study seeks to answer the following questions: What are the drivers influencing the realization of a creative city in the Tabriz metropolis? In what direction will the future of the creative city of Tabriz move? What are the most important scenarios facing its realization?

Purpose

The present study aims to identify the drivers affecting the realization of a creative city in the Tabriz metropolis, using a futures studies and scenario-based approach.

Geographical area

Tabriz, the capital of East Azerbaijan Province, is one of Iran's major cities and the largest city in the northwest of the country, recognized as the administrative, communication, commercial, political, industrial, and cultural hub of the region. The city spans an area of 150 square kilometers and is bounded to the north by the Eynali Mountain, to the west by the Tabriz Plain, and to the south by the slopes of Mount Sahand.

Methodology (Material and Methods)

The research method is mixed (quantitative-qualitative) with an applied purpose and an analytical-exploratory nature. First, using documentary methods and interviews with managers and elites, the drivers influencing the realization of a creative city were identified. Then, using the Delphi method (15 elites and managers) and applying cross-impact analysis in MICMAC software and cross-impact analysis in Scenario Wizard software, data analysis was conducted with a futures studies approach. In the cross-impact matrix framework, the statistical sample was asked to assign a score from zero to three based on the influence and susceptibility of drivers and scenarios on each other, where "0" represents no influence, "1" weak influence, "2" moderate influence, and "3" strong influence in direct and indirect potential effects. The cross-impact analysis method is an expert-oriented approach from which quantitative results are obtained, and its fundamental basis rests on impact matrices used to examine the system and its stability or instability.

Results and Discussion

Based on the analyses, 44 drivers influencing the realization of a creative city were extracted. The findings indicate that the highest impact on the realization of a creative city in Tabriz relates to the drivers of identifying influential individuals, interaction with elites, the role of facilitating organizations, strengthening creativity, fundamental innovations, and financial incentives. The highest degree of being influenced relates to identifying influential individuals, social capacity-building, the realization of civil society, psychological factors, strengthening creativity, and attitudinal, behavioral, and environmental dimensions. The placement of drivers on the influence-susceptibility axis reveals four categories: determining and influential drivers, two-dimensional drivers, susceptible or outcome drivers, and independent drivers. The influence graph indicates that the future of realizing a creative city in the Tabriz metropolis will be unstable given the current situation and the shortage of key strategic drivers.

Conclusion

The results indicate that realizing a creative city in Tabriz requires elite nurturing, innovation, and the facilitating role of government. A comparative review of the results with previous research confirms the

role of identifying influential individuals, interaction with elites, the role of facilitating organizations, and nurturing creativity. The present study differs from prior research in identifying susceptible drivers such as social capacity-building, the realization of civil society, psychological factors, and attitudinal, behavioral, and environmental dimensions, as well as in examining probable scenarios and formulating favorable, neutral, and critical scenarios for the future of the Tabriz metropolis from the perspective of a creative city.

Acknowledgements

The authors would like to thank all participants of the present study.

شناسایی پیشران‌های اثرگذار بر تحقق شهر خلاق با رویکرد آینده‌پژوهی و سناریومحوری (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز)^۱

نساء هدایتی‌نژاد سرخاب^۱، رضا ولی‌زاده^{۲*}، حسن احمدزاده^۳

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

^۲ استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

^۳ دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
مقدمه شهرهای خلاق قادرند برای مشکلات روزمره خود راه‌حل‌های جدیدی ارائه کنند. هدف: پژوهش حاضر شناسایی پیشران‌های اثرگذار بر تحقق شهر خلاق در کلان‌شهر تبریز با رویکرد آینده‌پژوهی و سناریومحوری نگارش شده‌است. قلمرو جغرافیایی: تبریز، مرکز استان آذربایجان شرقی، یکی از شهرهای بزرگ ایران و بزرگ‌ترین شهر شمال غرب کشور و قطب اداری، ارتباطی، بازرگانی، سیاسی، صنعتی و فرهنگی منطقه است. روش شناسی: روش تحقیق آمیخته (کمی-کیفی) با هدف کاربردی و ماهیت تحلیلی-اکتشافی است. برای تحلیل اطلاعات از تکنیک تحلیل اثرات متقاطع در نرم‌افزار MICMAC و تحلیل اثرات متقابل در نرم‌افزار Scenario Wizard استفاده شده و اطلاعات با روش دلفی گردآوری گردیده‌است. نتایج و بحث: بیشترین اثرگذاری در تحقق شهر خلاق تبریز مربوط به پیشران‌های شناسایی افراد مؤثر، تعامل با نخبگان، نقش سازمان‌های تسهیل‌گر، تقویت خلاقیت، نوآوری‌های اساسی و مشوق‌های مالی است و بیشترین اثرپذیری مربوط به ظرفیت‌سازی اجتماعی، تحقق جامعه مدنی و عوامل روحی-روانی می‌باشد. نتیجه‌گیری: نشان می‌دهد ۵ سناریو با امتیاز بسیار بالا و احتمال وقوع بیشتر برای تحقق شهر خلاق تبریز وجود دارد. در سناریوی اول تمام وضعیت‌ها مطلوب و در سناریوی دوم همه وضعیت‌های احتمالی خنثی با تأکید بر ادامه روند موجود است. سناریوی چهارم حالت بینابینی و سناریوی پنجم بر وخیم شدن اوضاع تأکید دارد.	واژگان کلیدی: برنامه‌ریزی شهری، شهر خلاق، آینده‌پژوهی، سناریومحوری، کلان‌شهر تبریز. تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۴/۳۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۱

نکات برجسته:

تحقق شهر خلاق تبریز بیش از هر چیز در گرو نخبه‌پروری، تعامل با نخبگان و نقش تسهیل‌گر مدیریت شهری است، نه فقط زیرساخت‌های فیزیکی.

صص. ۱۲۳-۱۰۵

استناد: هدایتی‌نژاد سرخاب، ن، ولی‌زاده، ر، و احمدزاده، ح (۱۴۰۵). شناسایی پیشران‌های اثرگذار بر تحقق شهر خلاق با رویکرد آینده‌پژوهی و سناریومحوری (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز). *مجله مهندسی جغرافیایی سرزمین*، دوره (۱۰)، شماره (۲)، ۱۰۵-۱۲۳.

<https://doi.org/10.22034/jget.2025.487349.1590>

ناشر: آبادگران شهر و روستا

© نویسنده (گان) - این مقاله با دسترسی آزاد است

^۱ مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری تخصصی نویسنده اول در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری بوده که در گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز و به راهنمایی نویسنده دوم و مسئول از آن دفاع شده است.

* نویسنده مسئول:

E-mail: valizadehreza60@yahoo.com

مقدمه

خلاقیت و ایده‌پردازی مهم‌ترین، عناصر رقابت در عصر جهانی شدن هستند. به همین دلیل در برنامه‌ریزی شهری مسأله‌ای به نام شهرهای خلاق مطرح شده است (Brennan-Horley et al., 2024:2; Michael, 2014:25). درواقع شهرهای خلاق شهرهایی هستند که قادرند برای مشکلات روزمره‌ی خود راه‌حل‌های جدیدی ارائه کنند (Khoo et al., 2024:2). این مفهوم با بسیاری از مفاهیم دیگر پیوند خورده است که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به صنایع خلاق، صنایع فرهنگی، فعالیت‌های فرهنگی و فعالیت‌های هنری شهر و اقتصاد اشاره کرد (Coletta, 2008:17). ریچارد فلوریدا یکی از نظریه‌پردازان مشهور شهر خلاق، برنامه‌ریزی این نوع شهر را بر اساس سه متغیر عمده (موسوم به سه T) امکان‌پذیر می‌داند که عبارتند از: فناوری^۱، استعداد^۲ و تساهل و تسامح^۳ (Florida, 2010:2). یونسکو^۴ نیز هفت عرصه‌ی شبکه شهرهای خلاق را شامل صنایع دستی، هنر، طراحی، فیلم، ادبیات، موسیقی و رسانه عنوان کرده است (Kakiuchi, 2016:3). همچنین واهیورینی^۵ (۲۰۱۱) و فهمی^۶ و همکاران (۲۰۱۹)، معتقدند که راهبردهای توسعه‌ی مکان‌های خلاق باید با ایده‌ی اقتصاد خلاق و به عبارتی ترویج خلاقیت و ارزش آفرینی در کسب‌وکارهای خلاق همسو باشند. بنابراین می‌توان گفت که شهر خلاق به‌عنوان یک مکان با شکوفایی قوی هنر و فرهنگ، خلاقیت و نوآوری با به‌کارگیری شاخص‌های توسعه‌ی پایدار است. در این میان، خلاقیت یعنی داشتن ارتباط با هویت، حقوق، باورها، درک و به‌طور کلی رفاه اجتماعی است (Arcos-Pumarola et al., 2023:2). فلسفه‌ی شهر خلاق نیز این است که همیشه در یک مکان پتانسیل‌های خلاق وجود دارد. باید شرایط به‌گونه‌ای باشد که مردم فکر کنند، برنامه‌ریزی نمایند و در استفاده از فرصت‌های به‌وجود آمده، ابتکار عمل داشته باشند (Naderi, Panahi, Teimouri & Valizadeh, 2023; 616). درواقع خلاقیت در شهرها نیازمند ایجاد زیرساخت‌های نرم و سخت شامل زیرساخت‌های ذهنی، شیوه‌ی نگرش شهر به فرصت‌ها و مشکلات و فراهم نمودن شرایط مکانی و فضایی پرورش خلاقیت از طریق ساختارهای قانونی و بسته‌های تشویقی است (Mokhtari Malekabadi, Marsousi, Ali Akbari & Amini, 2015; 24). در عین حال، تحقق چنین فضایی نشأت‌گرفته از کارایی نهادی، اعتماد اجتماعی و اشکال پیشرفته همکاری و شراکت در شهرها است (Przygodzki & Kina, 2015:66).

به‌طور کلی می‌توان گفت که مفهوم شهر خلاق برای اولین بار بین اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰ و سال‌های اول قرن بیست‌ویکم بر مبنای مجموعه‌ای از گفتمان‌ها و دیدگاه‌های صاحب‌نظران مختلفی همچون اسکات^۷ (۱۹۹۷)، لندری^۸ (۲۰۰۰)، ایوانز^۹ (۲۰۰۱) و فلوریدا^{۱۰} (۲۰۰۲) با تأثیرپذیری از نظریه‌های توسعه‌ی محلی و منطقه‌ای مطرح شد (Smolka-Franke, 2022:634). بر مبنای این گفتمان‌ها و دیدگاه‌ها، شهرهای خلاق شهرهایی دانش‌بنیان (Madureira et al., 2022:2) و نوآور هستند که خلاقیت فرهنگی و نوآوری فناوری را به یک اندازه برای نوسازی و پیشرفت مناطق شهری مورد استفاده قرار می‌دهند (Brennan-Horley et al., 2025:2). همچنین شهرهای خلاق با توجه شدید به اهمیت بُعد فرهنگی محیط‌های شهری، سیاست‌هایی را طراحی می‌کنند که به‌دنبال عمل در حوزه‌های فرهنگ، خلاقیت، نوآوری و حکمرانی شهری می‌باشند (Segovia & Hervé, 2022:2). از طرفی شهرخلاق، یک شهر نیرومند از لحاظ یادگیری فرهنگی و بین فرهنگی است (Florida, 2014:197). در این شهر، هر شهروند به استفاده از ظرفیت‌های علمی، فنی، هنری و فرهنگی خود اطمینان خاطر دارد (Montgomery, 2005:338). در این نظریه خلاقیت به‌عنوان جزئی از هوش عمومی سنجیده می‌شود و در نتیجه افزایش توان نوآوری و تولید دانش در این راه از جمله شاخص‌های سنجش میزان پیشرفت اجتماعی به حساب می‌آید (Jakob, 2010:194). در واقع شهرخلاق، شهری است که به دلیل اهمیت زیبایی‌شناختی و توانایی آن برای پرورش قوه‌ی ادراک و ارتباطات مورد احترام است (Duxbury, 2017:45). شهر خلاق با حذف پیچیدگی‌های اداری و فراهم ساختن زمینه‌ی بروز خلاقیت‌های فردی و جمعی و همچنین سازماندهی این توانایی‌ها در زمینه‌ی انجام فعالیت‌های مرتبط با شهر نقش مؤثری دارد (Khansefid, 2012; 93). از نظر مدیریت عمومی، شهر خلاق از سیاست یکپارچه‌ی شهری، سیاست یکپارچه‌ی فرهنگی با سیاست صنعتی و سیاست زیست‌محیطی تحت مدیریت دموکراتیک امور مالی عمومی تشکیل شده است (Sasaki, 2008:78). به بیانی دیگر در شهر خلاق مدیریت شهری و مدیریت طرح‌های مرتبط با شهر نقشی تسهیل‌کننده،

1 Technology

2 Talent

3 Tolerance

4 UNESCO

5 Wahyurini

6 Fahmi

7 Scott

8 Landry

9 Evans

10 Florida

فراهم‌کننده و زمینه‌ی بروز و استفاده از خلاقیت‌ها را برعهده دارند (UNCTAD, 2010:1). در تعریفی دیگر، خلاقیت در مدیریت شهری را می‌توان توانایی ترکیب ایده‌های معماری، شهرسازی، فرهنگ‌سازی و زیباسازی شهری در یک روش منحصربه‌فرد مدیریتی و مبتنی بر ایجاد ارتباطی پیوسته بین ایده‌ها برای تحقق شهری یکپارچه، هماهنگ، همسو و دارای تعادل رشد رفتار انسانی اجتماعی در نظر گرفت (Hosseini, Gholipoor & Mozafari, 2018; 210). همچنین شهر خلاق رویکردی فرهنگی در توسعه‌های شهری مانند بازآفرینی است؛ زیرا فرهنگ، عنصری بسیار مهم در کیفیت و هویت زندگی شهروندان شهر خلاق به‌شمار می‌رود (Zhang & Zhao, 2009:246). به عبارتی هدف از تحقق نظریه‌ی «شهر خلاق» این است که به شهر به‌عنوان یک اثر هنری نگریسته شود (Ernawati, 2010:16). همچنین باید دانست که نقطه‌ی قانونی شهر خلاق، اقتصاد خلاق، فرهنگ یا فضای خلاقیت است؛ زیرا آنها در احیاء و توسعه‌ی دوباره‌ی بافت شهری بسیار مهم هستند (Ekra Sardashti & Sajadzadeh, 2021; 170).

در راستای شهر خلاق پژوهش‌های متعددی انجام گرفته است. لطفی و عباسی (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان تحلیل تحقق‌پذیری شهر خلاق در شهرهای میانی، با بررسی شهر ساری به این نتایج رسیده‌اند که مهم‌ترین عوامل در راستای رسیدن شهر ساری به شهر خلاق، افزایش نیروی انسانی متخصص، فعالیت‌های کارآفرینی، تنوع فعالیت‌های اقتصادی و افزایش مراکز علم و فناوری است. حبیبی و احمدی دهرشید (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان تحلیلی بر برنامه‌ریزی راهبردی شهر سمنج با رویکرد شهر خلاق به این نتایج رسیده‌اند که بهترین راهبردها برای برنامه‌ریزی راهبردی شهر سمنج از منظر شهر خلاق، راهبردهای تدافعی هستند. عبداللهی و همکاران (۱۴۰۳)، در پژوهشی تحت عنوان تحلیل کارایی مناطق شهری از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق، به بررسی مناطق ۱ و ۶ شهرداری مشهد پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد نمره‌ی میانگین برای شاخص خلاقیت در منطقه یک برابر با عدد ۳/۰۴ و در منطقه شش برابر با عدد ۱/۹۸ ارزیابی شده است. میرغروی و همکاران (۱۴۰۳)، در پژوهشی با عنوان تبیین همبستگی متغیرهای خلاقیت با میزان خلاقیت مناطق شهری در شهر رشت به این نتایج دست یافته‌اند که در منطقه «یک»، «دو» و «پنج» متغیر اجتماع خلاق، در منطقه «سه» متغیر فعالیت‌های خلاقانه و در منطقه «چهار» متغیر کیفیت زندگی بیشترین تأثیرگذاری را بر خلاقیت شهری دارند. رئیس‌ی و همکاران (۱۴۰۳)، در پژوهشی با عنوان تحلیل شهر خلاق با رویکرد آینده‌پژوهی مبتنی بر سناریونویسی به بررسی شهر چابهار پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شهر چابهار با وجود زیرساخت‌های مناسب فرهنگی، مذهبی، دانشگاهی و ... آمادگی تبدیل به شهر خلاق را در کوتاه‌مدت ندارد ولی ظرفیت تبدیل شدن به شهر خلاق را داراست. همچنین با مزیت‌های نشأت‌گرفته از شهر خلاق و ایجاد زمینه‌های الزام، می‌توان شهر چابهار را به یک شهر خلاق تبدیل نموده و با استفاده از مزایای شهر خلاق، رفاه شهروندان را در آینده افزایش داد. ستیادی^۱ و همکاران (۲۰۲۱)، در پژوهشی با عنوان تسریع نقش مؤلفه‌های خلاق، پدیده‌ای مهم در عصر پویایی کنونی و آینده در شهرهای اندونزی به این نتایج دست یافته‌اند که تسریع نقش مؤلفه‌های خلاق پدیده‌ای مهم در عصر پویایی کنونی و آینده‌ی شهری است، زیرا منبعی تجدیدپذیر است. آلسایل^۲ و همکاران (۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان آیا شهرهای خلاق می‌توانند فراگیر باشند؟، به دنبال پاسخگویی به این سؤال بوده‌اند که دی، آمستردام و تورنتو چگونه تنش‌های بین خلاقیت و فراگیر بودن را در پذیرش برندهای شهری مدیریت می‌کنند؟ نتایج نشان می‌دهد که شهرها بیش از آنکه ارائه کنند، وعده می‌دهند. علاوه بر این، در صورت تنش، خلاقیت همیشه بر شمولیت غالب است، به موجب آن منافع اقتصادی در اولویت قرار می‌گیرد و تنها جنبه‌هایی رشد می‌کنند که حداقل در تضاد با خلاقیت نیستند. ریوس-اولدمولینس و دیاز-سولانو^۳ (۲۰۲۳)، در پژوهشی تحت عنوان تغییر سیاست محلی، پارادایم شهر نو خلاق و جهش‌های برند فرهنگی والنسیا به این نتایج دست یافته‌اند که در پارادایم جدید شهر خلاق، استراتژی توسعه بر خلق ارزش از پایین به بالا تمرکز کرده و از میراث مادی و بافت خلاق برای این منظور استفاده می‌کند. لیو^۴ و همکاران (۲۰۲۴)، نیز در پژوهشی به بررسی اثربخشی خدمات سازمان‌های دولتی و اجتماعی بر تحقق شهر خلاق پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که خدمات دولتی و سازمان‌های اجتماعی هر دو تأثیر مثبت و قابل توجهی بر دلبستگی به شهر و به تبع آن تحقق شهر خلاق دارند. در این بین، خدمات عمومی دولتی به‌طور قابل توجهی بر تأثیر بیشتری بر رفاه ذهنی و خلاقیت شهری می‌گذارد. شن^۵ و همکاران (۲۰۲۵)، در پژوهشی با عنوان حفظ طبقه‌ی خلاق در مناطق پیراشهری: بینش‌هایی از پیوند انسان و مکان به این نتایج دست یافته‌اند که (۱) برخلاف فرض تحرک بالا در میان طبقه‌ی خلاق، هنرمندان تمایل بیشتری به ماندن دارند. (۲) ویژگی‌های مکانی که هنرمندان را به ماندن جذب می‌کند شامل ایده‌آل بودن، تحمل‌پذیری، شبکه‌سازی، دسترسی و فضای فرهنگی است. (۳) کاوش و استفاده از ویژگی‌های مکانی، ارتباطات اجتماعی و

1 Setiadi

2 Alsayel

3 Rius-Ulledemolins & Diaz-Solano

4 Liu

5 Shen

عاطفی بین هنرمندان و مکان را تقویت می‌کند و در ادامه به قصد ماندن منجر می‌شود. گیل‌مور و بارنیل-مایر^۱ (۲۰۲۵)، در مطالعه‌ای با عنوان بهبود خلاقانه، زیرساخت‌های فرهنگی و مناطق شهری به این نتایج دست یافته‌اند که منطقه‌بندی فضای فرهنگی، واسطه‌ای منافع حاصل از شهر خلاق با تأکید بر زیرساخت‌های فرهنگی است که نیاز به تعادل و نظارت برای تضمین مشارکت دموکراتیک و عدالت شهری دارد.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان بیان داشت که پیشینه‌ی پژوهشی در بیشتر موارد به سنجش وضعیت شاخص‌های شهر خلاق در محدوده‌های مختلف جغرافیایی پرداخته‌اند. همچنین برخی از پژوهش‌ها اثربخشی خدمات و زیرساخت‌های مختلف (زیرساخت‌های فرهنگی و مدیریتی) را در دستیابی به شهر خلاق مورد بررسی قرار داده‌اند. بنابراین عدم وجود برنامه‌ریزی جامع و آینده‌نگر با تأکید بر سناریوهای مختلف خلأ پژوهش‌های گذشته تلقی می‌گردد.

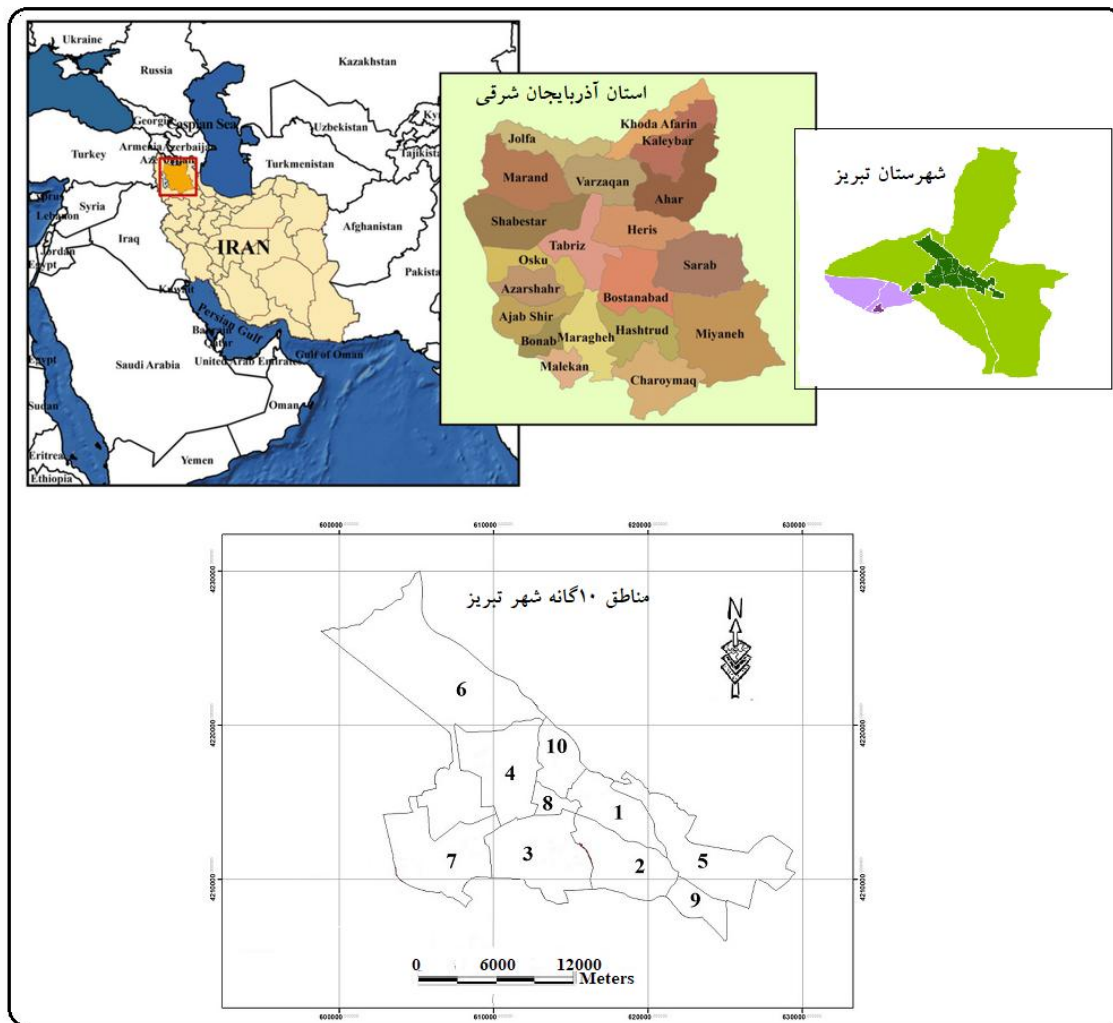
از این‌رو، با توجه به مزایای خلاقیت شهری و اهمیت برنامه‌ریزی شهر خلاق در شهرهای امروزی با مشکلات و مسائل متعدد، نوآوری و هدف از پژوهش حاضر شناسایی پیشران‌های اثرگذار بر تحقق شهر خلاق در کلان‌شهر تبریز با رویکرد آینده‌پژوهی و سناریومحوری می‌باشد. به‌طور کلی می‌توان عنوان کرد که کلان‌شهر تبریز شهری پویا و سرزنده، دارای تنوع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. با این حال، این شهر از مشکلات و مسائل عدیده‌ی بی‌شماری نیز در حوزه‌های گوناگون اعم از اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی و مدیریتی رنج می‌برد. در این بین، بعد مدیریتی و برنامه‌ریزی یکی از ارکان اساسی دستیابی به شهر خلاق محسوب می‌شود و در حوزه‌ی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری تبریز، عدم تأمین مکان و اختصاص منابع لازم برای نخبگان و خلاقان شهر در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی، هنری و اجتماعی برای ظهور طبقه‌ی خلاق در مدیریت شهری برای حل مشکلات شهری و ایجاد شرایط بهینه‌ی یک شهر خلاق قابل مشاهده است. از این‌رو کلان‌شهر تبریز، نیازمند مدیریت شهری مبتکر و خلاق است که با استفاده از خلاقیت شهری در عرصه‌ی هدف‌گذاری‌ها و ارائه‌ی راهبردها و راهکارهای مدیریتی، زمینه‌ی افزایش زیست‌پذیری شهر و اعتلای کیفیت زندگی شهری را با تأکید بر چشم‌انداز شهر خلاق فراهم سازد. در این راستا شناسایی پیشران‌های اثرگذار در این زمینه با رویکرد آینده‌پژوهی و سناریومحوری می‌تواند مقدمات دستیابی به شهر خلاق و توسعه‌ی پایدار را موجب گردد. بنابراین پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به سؤال‌ها می‌باشد: پیشران‌های اثرگذار بر تحقق شهر خلاق در کلان‌شهر تبریز کدامند؟ با توجه به وضعیت موجود و اثرگذاری و اثرپذیری پیشران‌های مختلف آینده‌ی شهر خلاق تبریز به چه سمتی سوق پیدا خواهد کرد؟ مهمترین سناریوهای پیش روی تحقق شهر خلاق تبریز کدامند؟

روش شناسی (مواد و روش‌ها)

با توجه به اینکه پژوهش حاضر به دنبال توسعه‌ی دانش کاربردی در راستای شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تحقق شهر خلاق در کلان‌شهر تبریز و آینده‌پژوهی و سناریومحوری است، لذا روش تحقیق از نظر هدف، کاربردی بوده و از نظر ماهیت آینده‌نگاری با تأکید بر رویکرد تحلیلی و اکتشافی می‌باشد. در این راستا ابتدا با استفاده از روش اسنادی و مصاحبه با مدیران و نخبگان، پیشران‌های تأثیرگذار بر تحقق شهر خلاق شناسایی و سپس با بهره‌گیری از روش دلفی (۱۵ نفر از نخبگان و مدیران) و کاربست تکنیک تحلیل اثرات متقاطع در نرم‌افزار میک‌مک و تحلیل اثرات متقابل در نرم‌افزار سناریو ویزارد، تجزیه و تحلیل اطلاعات با رویکرد آینده‌پژوهی صورت گرفته است. قابل ذکر است در چارچوب ماتریس اثرات متقاطع از نمونه‌ی آماری خواسته شده بر مبنای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پیشران‌ها و سناریوها بر یکدیگر امتیازی از صفر تا سه داده شود که در این امتیازدهی، «۰» به منزله‌ی بدون تأثیر، «۱» به منزله‌ی تأثیر ضعیف، «۲» به منزله‌ی تأثیر متوسط و «۳» به منزله‌ی تأثیر زیاد در اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم به‌صورت بالقوه می‌باشد. در نهایت امتیازهای داده شده در ماتریس متقاطع وارد شده تا در نرم‌افزار میک‌مک به آینده‌پژوهی و تأثیرپذیری هر کدام از مؤلفه‌ها پرداخته شود. در راستای روش تحلیل تأثیرات متقاطع و متقابل نیز می‌توان گفت که این روش رویکردی خبره‌محور است که نتایج کمی از آن به‌دست می‌آید. بنیان اصلی روش تحلیل تأثیرات متقابل بر ماتریس‌های تأثیرات استوار است که به‌منظور بررسی سیستم و پایداری/ناپایداری سیستم استفاده می‌شود (Arcade et al., 1999:16).

قلمرو جغرافیایی (محدوده مورد مطالعه)

تبریز، مرکز استان آذربایجان شرقی یکی از شهرهای بزرگ ایران است. این شهر بزرگ‌ترین شهر منطقه‌ی شمال غرب کشور بوده و قطب اداری، ارتباطی، بازرگانی، سیاسی، صنعتی، فرهنگی و ... این منطقه شناخته می‌شود. تبریز، در منطقه‌ای به وسعت ۱۵۰ کیلومتر مربع گسترده شده است. این شهر از شمال به کوه عینالی، از غرب به جلگه‌ی تبریز و از جنوب به دامنه‌های کوه سهند محدود شده است. دارای زمستان‌های سرد و سخت و طولانی بوده و به علت وجود سلسله کوه‌های غربی ایران که چون سدی مانع نفوذ هوای مرطوب مدیترانه به داخل ایران می‌گردد، بارندگی‌ها اکثراً به صورت برف بوده و به طور کلی در این منطقه فصل بهار کوتاه، فصول زمستان و تابستان را از هم جدا می‌سازد.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی کلان‌شهر تبریز

Figure 1. Geographical Location of Tabriz Metropolis

یافته‌ها و بحث

شناسایی پیشران‌های کلیدی

در این بخش پیشران‌های کلیدی داخل سیستم شناسایی شده است تا همه‌ی متغیرهای (بازیگران احتمالی) سیستم مورد توجه قرار گیرند. در این راستا، تعداد ۴۴ پیشران اثرگذار بر تحقق شهر خلاق بر مبنای نظرات نخبگان و کارشناسان و همچنین مبنای نظری پژوهش استخراج شده است.

جدول ۱. پیشران‌های اثرگذار بر تحقق شهر خلاق

Table 1. Drivers Influencing the Realization of a Creative City

ردیف	کد	متغیر	ردیف	کد	متغیر
------	----	-------	------	----	-------

۱	A1	تمرکز جمعیتی و اقتصادی	۲۳	A23	سیاست‌گذاری‌های کارآفرینی
۲	A2	تعاملات و روابط اجتماعی	۲۴	A24	مشارکت فعال افراد
۳	A3	شناسایی افراد مؤثر	۲۵	A25	تأکید بر محیط‌زیست و اکولوژی
۴	A4	برقراری تعامل با نخبگان	۲۶	A26	مشوق‌های مالی
۵	A5	NGOها و نقش آن‌ها	۲۷	A27	تبلیغات محیطی
۶	A6	نهادهای سازمان‌های جامعه‌ی مدنی (CSO)	۲۸	A28	توسعه‌ی رویدادهای مربوط به حوزه‌ی خلاقیت
۷	A7	مطلوبیت مکان زیستی	۲۹	A29	توسعه‌ی مهارت‌های شهروندی
۸	A8	نقش سازمان‌های تسهیل‌گر	۳۰	A30	نقش ساختار مدیریتی در خلاقیت
۹	A9	تحقق جامعه‌ی مدنی	۳۱	A31	اختراعات و تکنولوژی‌های برتر
۱۰	A10	ظرفیت‌سازی اجتماعی	۳۲	A32	تأثیرات جهانی شدن
۱۱	A11	تنوع در پروژه‌های شهری	۳۳	A33	جایگاه دانشگاه و مراکز علمی
۱۲	A12	نوآوری‌های اساسی	۳۴	A34	عوامل فردی (رشد فردی - عزت نفس)
۱۳	A13	عوامل روحی-روانی	۳۵	A35	تمرکز بر حوزه‌ی دانش‌بنیان
۱۴	A14	ترتیبات نهادی و قانونی	۳۶	A36	بسترهای روانی
۱۵	A15	تبادل اطلاعات	۳۷	A37	چشم‌انداز و آینده‌سازی
۱۶	A16	تقویت و پرورش خلاقیت	۳۸	A38	اعتماد اجتماعی و خلاقیت
۱۷	A17	ابعاد نگرشی، رفتاری و محیطی	۳۹	A39	کارکردهای حاکمیتی
۱۸	A18	تنوع و کثرت	۴۰	A40	توسعه‌ی سازمان‌های بستر ساز
۱۹	A19	مؤلفه‌های ریسک‌پذیری	۴۱	A41	امنیت و خلاقیت
۲۰	A20	تحمل و تنوع	۴۲	A42	ارتباطات بین‌المللی
۲۱	A21	کسب‌وکار و اقتصاد	۴۳	A43	جاذبیت فضای شهری
۲۲	A22	جنسیت و خلاقیت	۴۴	A44	عامل تخصص و کارایی

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

شناسایی پیشران‌های اثرگذار و اثرپذیر

بر مبنای تحلیل‌های صورت گرفته، بیشترین اثرگذاری در سیستم تحقق شهر خلاق تبریز مربوط به متغیرهای (پیشران‌های) شناسایی افراد مؤثر، برقراری تعامل با نخبگان، نقش سازمان‌های تسهیل‌گر، تقویت و پرورش خلاقیت، نوآوری‌های اساسی و مشوق‌های مالی می‌باشد.

جدول ۲. اثرگذاری پیشران‌ها در سیستم

Table 2. Influence of Drivers in the System

کد	متغیر	تأثیرات مستقیم		تأثیرات غیرمستقیم	
		رتبه‌ی اثرگذاری	ارزش اثرگذاری	رتبه‌ی اثرگذاری	ارزش اثرگذاری
A1	تمرکز جمعیتی و اقتصادی	۲۵	۲۱۰	۲۵	۲۱۰
A2	تعاملات و روابط اجتماعی	۴۰	۱۷۱	۴۰	۱۷۱
A3	شناسایی افراد مؤثر	۱	۳۲۳	۱	۳۲۳
A4	برقراری تعامل با نخبگان	۲	۳۱۷	۲	۳۱۷
A5	NGOها و نقش آن‌ها	۳۹	۱۷۷	۳۹	۱۷۷
A6	نهادهای سازمان‌های جامعه‌ی مدنی (CSO)	۳۸	۱۷۷	۳۸	۱۷۷
A7	مطلوبیت مکان زیستی	۲۴	۲۱۰	۲۴	۲۱۰
A8	نقش سازمان‌های تسهیل‌گر	۳	۲۹۹	۳	۲۹۹
A9	تحقق جامعه‌ی مدنی	۴۲	۱۴۹	۴۲	۱۴۹
A10	ظرفیت‌سازی اجتماعی	۲۸	۲۰۱	۲۸	۲۰۱
A11	تنوع در پروژه‌های شهری	۴۱	۱۵۲	۴۱	۱۵۲
A12	نوآوری‌های اساسی	۵	۲۹۰	۵	۲۹۰
A13	عوامل روحی-روانی	۲۲	۲۲۶	۲۲	۲۲۶
A14	ترتیبات نهادی و قانونی	۲۶	۲۰۷	۲۶	۲۰۷
A15	تبادل اطلاعات	۲۷	۲۰۷	۲۷	۲۰۷
A16	تقویت و پرورش خلاقیت	۴	۲۹۳	۴	۲۹۳

۲۱۳	۲۳	۲۱۳	۲۳	A17	ابعاد نگرشی، رفتاری و محیطی
۱۹۸	۳۰	۱۹۸	۳۰	A18	تنوع و کثرت
۲۲۶	۲۱	۲۲۶	۲۱	A19	مؤلفه‌های ریسک‌پذیری
۱۸۹	۳۶	۱۸۹	۳۶	A20	تحمل و تنوع
۲۵۷	۱۴	۲۵۷	۱۴	A21	کسب‌وکار و اقتصاد
۸۵	۴۴	۸۵	۴۴	A22	جنسیت و خلاقیت
۲۸۷	۷	۲۸۷	۷	A23	سیاست‌گذاری‌های کارآفرینی
۲۰۱	۲۹	۲۰۱	۲۹	A24	مشارکت فعال افراد
۱۸۰	۳۷	۱۸۰	۳۷	A25	تأکید بر محیط‌زیست و اکولوژی
۲۹۰	۶	۲۹۰	۶	A26	مشوق‌های مالی
۱۴۳	۴۳	۱۴۳	۴۳	A27	تبلیغات محیطی
۲۳۸	۲۰	۲۳۸	۲۰	A28	توسعه‌ی رویدادهای مربوط به حوزه‌ی خلاقیت
۲۴۱	۱۸	۲۴۱	۱۸	A29	توسعه‌ی مهارت‌های شهروندی
۲۴۱	۱۹	۲۴۱	۱۹	A30	نقش ساختار مدیریتی در خلاقیت
۲۸۷	۸	۲۸۷	۸	A31	اختراعات و تکنولوژی‌های برتر
۱۹۲	۳۵	۱۹۲	۳۵	A32	تأثیرات جهانی شدن
۲۸۳	۹	۲۸۳	۹	A33	جایگاه دانشگاه و مراکز علمی
۲۵۶	۱۵	۲۵۶	۱۵	A34	عوامل فردی (رشد فردی - عزت نفس)
۱۹۵	۳۲	۱۹۵	۳۲	A35	تمرکز بر حوزه‌ی دانش‌بنیان
۲۷۱	۱۰	۲۷۱	۱۰	A36	بسترهای روانی
۲۴۴	۱۷	۲۴۴	۱۷	A37	چشم‌انداز و آینده‌سازی
۲۴۴	۱۶	۲۴۴	۱۶	A38	اعتماد اجتماعی و خلاقیت
۲۶۵	۱۱	۲۶۵	۱۱	A39	کارکردهای حاکمیتی
۱۹۵	۳۱	۱۹۵	۳۱	A40	توسعه‌ی سازمان‌های بستر ساز
۲۶۵	۱۲	۲۶۵	۱۲	A41	امنیت و خلاقیت
۱۹۲	۳۳	۱۹۲	۳۳	A42	ارتباطات بین‌المللی
۱۹۲	۳۴	۱۹۲	۳۴	A43	جاذبیت فضای شهری
۲۶۵	۱۳	۲۶۵	۱۳	A44	عامل تخصص و کارایی

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

بیشترین اثرپذیری در سیستم تحقق شهر خلاق تبریز نیز مربوط به متغیرهای (پیشران‌های) شناسایی افراد مؤثر، ظرفیت‌سازی اجتماعی، تحقق جامعه‌ی مدنی، عوامل روحی-روانی، تقویت و پرورش خلاقیت و ابعاد نگرشی، رفتاری و محیطی می‌باشد.

جدول ۳. اثرپذیری پیشران‌ها در سیستم

Table 3. Susceptibility of Drivers in the System

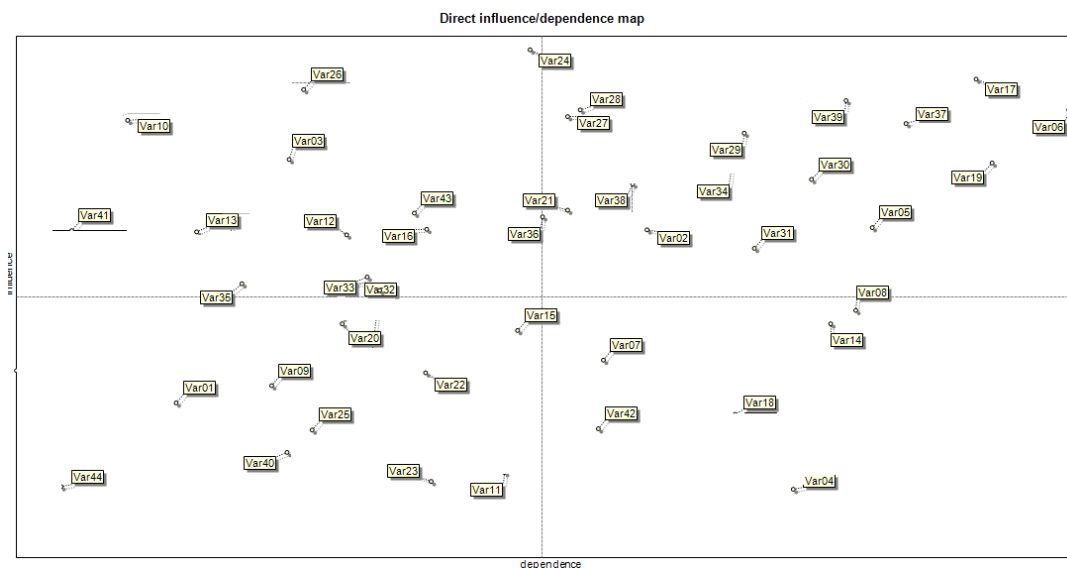
کد	متغیر	تأثیرات مستقیم		تأثیرات غیرمستقیم	
		رتبه‌ی اثرگذاری	ارزش اثرگذاری	رتبه‌ی اثرگذاری	ارزش اثرگذاری
A1	تمرکز جمعیتی و اقتصادی	۱۷	۲۴۴	۱۷	۲۴۴
A2	تمامات و روابط اجتماعی	۴۰	۱۷۱	۴۰	۱۷۱
A3	شناسایی افراد مؤثر	۱	۳۲۳	۱	۳۲۳
A4	برقراری تعامل با نخبگان	۲۹	۲۰۱	۲۹	۲۰۱
A5	NGOها و نقش آن‌ها	۴۱	۱۵۲	۴۱	۱۵۲
A6	نهادهای سازمان‌های جامعه‌ی مدنی (CSO)	۳۰	۱۹۸	۳۰	۱۹۸
A7	مطلوبیت مکان زیستی	۳۱	۱۹۵	۳۱	۱۹۵
A8	نقش سازمان‌های تسهیل‌گر	۱۸	۲۴۱	۱۸	۲۴۱
A9	تحقق جامعه‌ی مدنی	۳	۳۹۹	۳	۳۹۹
A10	ظرفیت‌سازی اجتماعی	۲	۳۱۷	۲	۳۱۷

A11	تنوع در پروژه‌های شهری	۴۳	۱۴۳	۴۳	۱۴۳
A12	نوآوری‌های اساسی	۱۹	۲۴۱	۱۹	۲۴۱
A13	عوامل روحی-روانی	۴	۲۹۳	۴	۲۹۳
A14	ترتیبات نهادی و قانونی	۲۸	۲۰۱	۲۸	۲۰۱
A15	تبادل اطلاعات	۲۷	۲۰۷	۲۷	۲۰۷
A16	تقویت و پرورش خلاقیت	۵	۲۹۰	۵	۲۹۰
A17	ابعاد نگرشی، رفتاری و محیطی	۶	۲۹۰	۶	۲۹۰
A18	تنوع و کثرت	۳۹	۱۷۷	۳۹	۱۷۷
A19	مؤلفه‌های ریسک‌پذیری	۲۰	۲۳۸	۲۰	۲۳۸
A20	تحمل و تنوع	۳۶	۱۸۹	۳۶	۱۸۹
A21	کسب‌وکار و اقتصاد	۲۶	۲۰۷	۲۶	۲۰۷
A22	جنسیت و خلاقیت	۴۴	۸۵	۴۴	۸۵
A23	سیاست‌گذاری‌های کارآفرینی	۲۱	۲۲۶	۲۱	۲۲۶
A24	مشارکت فعال افراد	۳۲	۱۹۵	۳۲	۱۹۵
A25	تأکید بر محیط‌زیست و اکولوژی	۴۲	۱۴۹	۴۲	۱۴۹
A26	مشوق‌های مالی	۷	۲۸۷	۷	۲۸۷
A27	تبلیغات محیطی	۳۷	۱۸۰	۳۷	۱۸۰
A28	توسعه‌ی رویدادهای مربوط به حوزه‌ی خلاقیت	۳۳	۱۹۲	۳۳	۱۹۲
A29	توسعه‌ی مهارت‌های شهروندی	۸	۲۸۷	۸	۲۸۷
A30	نقش ساختار مدیریتی در خلاقیت	۲۲	۲۲۶	۲۲	۲۲۶
A31	اختراعات و تکنولوژی‌های برتر	۳۴	۱۹۲	۳۴	۱۹۲
A32	تأثیرات جهانی شدن	۹	۲۸۳	۹	۲۸۳
A33	جایگاه دانشگاه و مراکز علمی	۱۰	۲۷۱	۱۰	۲۷۱
A34	عوامل فردی (رشد فردی- عزت نفس)	۲۵	۲۱۰	۲۵	۲۱۰
A35	تمرکز بر حوزه‌ی دانش‌بنیان	۱۱	۲۶۵	۱۱	۲۶۵
A36	بسترهای روانی	۱۳	۲۶۵	۱۳	۲۶۵
A37	چشم‌انداز و آینده‌سازی	۱۲	۲۶۵	۱۲	۲۶۵
A38	اعتماد اجتماعی و خلاقیت	۱۴	۲۵۷	۱۴	۲۵۷
A39	کارکردهای حاکمیتی	۲۴	۲۱۰	۲۴	۲۱۰
A40	توسعه‌ی سازمان‌های بسترساز	۱۵	۲۵۶	۱۵	۲۵۶
A41	امنیت و خلاقیت	۱۶	۲۴۴	۱۶	۲۴۴
A42	ارتباطات بین‌المللی	۳۵	۱۹۲	۳۵	۱۹۲
A43	جذابیت فضای شهری	۳۸	۱۷۷	۳۸	۱۷۷
A44	عامل تخصص و کارایی	۲۳	۲۱۳	۲۳	۲۱۳

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

جایگاه پیشران‌ها در محور اثرگذاری-اثرپذیری مستقیم

شکل شماره ۲ اثرگذاری و اثرپذیری هر پیشران را در یک طرح دوبعدی نشان می‌دهد. هر نقطه‌ی مشخص‌شده در شکل، نشان‌دهنده‌ی یک متغیر است که به‌وسیله‌ی یک جفت از ارزش‌های قطعی و معین برای زیرمعیار اثرگذار و اثرپذیر کلی در مناطق گوناگون سیستم قرار می‌گیرد.

شکل ۲. پراکندگی عوامل و جایگاه آن‌ها در محور اثرگذاری- اثرپذیری مستقیم برگرفته از: یافته‌های تحقیق

Figure 2. Dispersion of Factors and Their Position on the Direct Influence-Susceptibility Axis

در رابطه با تأثیر کلی پیشران‌ها، شاخص‌های موجود در شمال غرب و جنوب شرق نمودار دارای تأثیر متوسط تا ضعیف در سیستم هستند. این در حالی است که متغیرهای قرار گرفته در شمال شرق به همراه متغیرهای قرار گرفته در جنوب غرب سیستم، نشانگر درجه متوسط تا قوی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری در سیستم هستند. به‌طور کلی با توجه به قرارگیری پیشران‌ها نتایج زیر به‌دست می‌آید: پیشران‌ها تعیین‌کننده و تأثیرگذار: وجود عوامل ناحیه‌ی شمال غربی نمودار، نشان‌دهنده‌ی توان تأثیرگذاری کلان آن‌ها بر کل سیستم است. این مؤلفه‌ها، بیشترین اثرگذاری و حداقل اثرپذیری در کل این سیستم را دارا هستند. مهمترین این پیشران‌ها عبارتند از: شناسایی افراد مؤثر، ظرفیت‌سازی اجتماعی، تحقق جامعه‌ی مدنی، عوامل روحی-روانی، تقویت و پرورش خلاقیت، ابعاد نگرشی، رفتاری و محیطی، مشوق‌های مالی و توسعه‌ی مهارت‌های شهروندی.

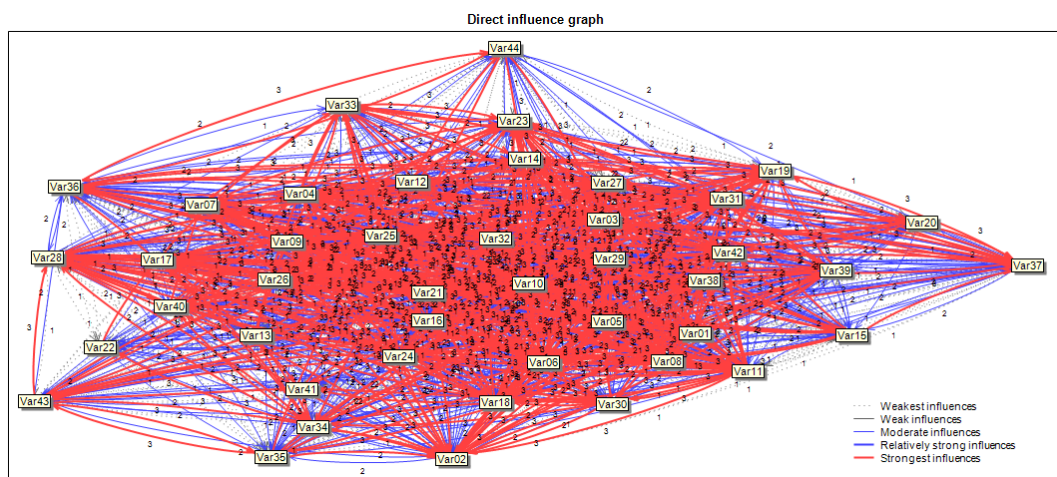
پیشران‌های دوجبه‌ی: این پیشران‌ها دارای دو ویژگی مشترک اثرگذاری زیاد و اثرپذیری زیاد هستند و هر عملی روی آن‌ها، در متغیرهای دیگر نیز تغییر ایجاد خواهد کرد. مهمترین این پیشران‌ها که در ناحیه‌ی شمال شرقی نمودار قرار دارند، عبارتند از: چشم‌انداز و آینده‌سازی، اعتماد اجتماعی و خلاقیت، توسعه‌ی رویدادهای حوزه‌ی خلاقیت، توسعه‌ی مهارت‌های شهروندی، نقش ساختار مدیریتی در خلاقیت، عوامل فردی (رشد فردی-عزت نفس) و مؤلفه‌های ریسک‌پذیری.

پیشران‌های تأثیرپذیر یا نتیجه‌ی سیستم: این پیشران‌ها در ناحیه‌ی جنوب شرق مشخص هستند و می‌توان آن‌ها را پیشران‌های نتیجه نیز نامید. این پیشران‌ها از اثرپذیری بسیار زیاد از سیستم و اثرگذاری بسیار کم در سیستم برخوردارند. این عوامل بی‌آنکه بر سایر عوامل حوزه تأثیر زیادی داشته باشند، به مقدار زیادی از آن‌ها متأثر می‌شوند. مهمترین این پیشران‌ها عبارتند از: مطلوبیت مکان زیستی، ارتباطات بین‌المللی، تنوع در پروژه‌های شهری، تنوع و کثرت و ترتیبات نهادی و قانونی.

پیشران‌های مستقل: این پیشران‌ها دارای اثرگذاری و اثرپذیری کمی هستند و در ناحیه‌ی جنوب غربی شکل قرار گرفته‌اند. در واقع، عوامل مستقل نه بر سایر عوامل تأثیر زیادی می‌گذارند و نه از آن‌ها تأثیر زیاد می‌پذیرند. مهمترین این پیشران‌ها در سیستم عبارتند از: تمرکز جمعیتی و اقتصادی، متغیر جنسیت و خلاقیت، محیط‌زیست و اکولوژی و جذابیت فضای شهری.

گراف اثرگذاری

پس از مشخص کردن وضعیت تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هریک از عوامل مؤثر در موضوع شهر خلاق، روابط این عوامل در نرم‌افزار میک‌مک مورد بررسی قرار گرفت که روابط تأثیرات عوامل به‌صورت مستقیم در نمودار زیر نشان داده شده است. چگونگی روابط مؤلفه‌ها از سطح بسیار ضعیف تا بسیار قوی در نمودار زیر قابل مشاهده است. وضعیت روابط در گراف اثرگذاری بیان‌گر این است که پیشران‌های تأثیرگذار بر تعداد زیادی از مؤلفه‌ها تأثیر ندارند و برعکس مؤلفه‌هایی که از تعداد زیادی پیشران تأثیر می‌پذیرند، بسیار می‌باشند. بنابراین می‌توان عنوان کرد که با توجه به وضعیت موجود و کمبود مؤلفه‌های کلیدی و استراتژیک تأثیرگذار در راستای توسعه‌ی سیستم، آینده‌ی تحقق شهر خلاق در کلان‌شهر تبریز ناپایدار خواهد بود.

شکل ۳. نمودار گراف اثرگذاری پیشران‌ها برگرفته از: یافته‌های تحقیق

Figure 3. Graph of the Influence of Drivers

تحلیل سناریوهای محتمل

به‌منظور تحلیل سناریوهای محتمل تحقق شهر خلاق تبریز، ۸ مؤلفه‌ی کلیدی انتخاب گردیده که برای هر یک ۳ سناریوی محتمل در نظر گرفته شده و در مجموع ۲۴ سناریوی محتمل برای آن‌ها پیش‌بینی گردیده است. وضعیت‌های احتمالی طیفی از وضعیت‌های مطلوب، نامطلوب و بحرانی را دربر می‌گیرد.

جدول ۴. سناریوهای احتمالی و درجه‌ی مطلوبیت آن‌ها

Table 4. Probable Scenarios and Their Degree of Favorability

نام اختصاری	عامل کلیدی	وضعیت‌های احتمالی	درجه‌ی مطلوبیت
A	شناسایی افراد مؤثر	A1: افزایش تمرکز بر شناسایی افراد خلاق	مطلوب
		A2: ادامه‌ی وضع موجود و ظرفیت‌ها ناکافی	خنثی
		A3: نامساعدتر شدن اوضاع ساختارهای موجود	بحرانی
B	برقراری تعامل با نخبگان	B1: طراحی سیستم تعاملی با نخبگان	مطلوب
		B2: ادامه‌ی وضع موجود و ارتباطات غیرهدفمند	خنثی
		B3: نامساعدتر شدن اوضاع تعاملات	بحرانی
C	نقش سازمان‌های تسهیل‌گر	C1: افزایش تشکیلات تسهیل‌گری	مطلوب
		C2: ادامه‌ی وضع موجود و ساختارهای نه‌چندان مناسب	خنثی
		C3: نامساعدتر شدن وضع موجود و تضعیف نقش سازمان‌ها	بحرانی
D	مشوق‌های مالی	D1: ایجاد بستر مشارکت فعال مشوق‌های مالی	مطلوب
		D2: ادامه‌ی روند موجود و عدم برنامه‌ریزی آن	خنثی
		D3: ناکارآمدی مالی در سیستم و عدم توجه به مشوق‌های مالی	بحرانی
E	جایگاه دانشگاه و مراکز علمی	E1: تدوین برنامه‌های یکپارچه‌ی مدون آموزشی و علمی	مطلوب
		E2: ادامه‌ی روند موجود و عدم برنامه‌ریزی دقیق	خنثی
		E3: تضعیف شدید جایگاه مراکز علمی و فنی	بحرانی
F	بسترهای روانی	F1: تقویت بسترهای روانی جامعه برای افزایش خلاقیت	مطلوب
		F2: ادامه‌ی روند موجود و سیاست‌های نه‌چندان کارآمد	خنثی
		F3: بی‌توجهی صرف به تأمین بسترهای روانی	بحرانی
G	تقویت و پرورش خلاقیت	G1: به‌کارگیری اصول علمی، فرهنگی و فنی بین‌المللی	مطلوب
		G2: حفظ روند موجود و عدم توجه به تقویت خلاقیت	خنثی
		G3: تخریب خلاقیت خودجوش افراد	بحرانی
H	نوآوری‌های اساسی	H1: استفاده از تجارب کشورهای موفق جهانی	مطلوب
		H2: ادامه‌ی روند موجود و عدم توجه به جامعه‌ی بین‌المللی	خنثی

بحرانی

H3: جلوگیری از توسعه‌ی هرگونه نوآوری اساسی

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

همچنین سناریوهای استخراج‌شده توسط خبرگان و با استفاده از نرم‌افزار سناریوویزارد مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. با توجه به این هدف که تهیه‌ی سناریوهای ممکن از ترکیب ۲۴ وضعیت برای ۸ عامل می‌باشد، انتظار می‌رود چندین میلیون سناریوی ترکیبی از بین آنها استخراج شود که شامل همه‌ی احتمالات ممکن در آینده است. نرم‌افزار سناریو ویزارد با محاسبات پیچیده و بسیار سنگین، امکان استخراج سناریوهای با احتمال قوی، سناریوهای با احتمال ضعیف و سناریوهای با احتمال سازگاری و انطباق بالا را برای محقق فراهم می‌آورد. در این تحقیق سناریوهای شناسایی‌شده در ابتدا شامل تعداد ۲۴۵ سناریوی قوی، متوسط و ضعیف بوده که نهایتاً به تعداد ۵ سناریوی بسیار قوی کاهش یافته است. خروجی سیستم شامل ۵ سناریو با درجه‌ی سازگاری پنج بوده که به‌عنوان قوی‌ترین سناریوهای پژوهش پردازش و برگزیده شده‌اند که از میان آنها یک سناریو شرایط مطلوب، دو سناریوی شرایط خنثی و دو سناریو مربوط به شرایط بحرانی است. بر این اساس برقراری تعامل با نخبگان (B) بیشترین جمع عامل (تأثیرگذاری) و مشوق‌های مالی (D) بیشترین جمع انفعالی غیرعامل (تأثیرپذیری) را دارا می‌باشد. همچنین گزینه‌ی تقویت و پرورش خلاقیت (G) و نوآوری‌های اساسی (H) کمترین جمع غیرعامل را بنا به نظر خبرگان کسب نموده‌اند. در سناریوی اول (مطلوب) هر ۸ سناریوی استخراج‌شده مطلوب ارزیابی شده است.

جدول ۵. وضعیت سناریوی اول شناسایی‌شده

Table 5. Status of the First Identified Scenario

سناریوی اول		
کد	عوامل کلیدی	سناریوهای محتمل
A	شناسایی افراد مؤثر	A1: طراحی سیستم فعال شناسایی نخبگان
B	برقراری تعامل با نخبگان	B1: طراحی سیستم فعال تعامل با نخبگان
C	نقش سازمان‌های تسهیل‌گر	C1: ارتقاء کمی و کیفی تشکیلات تسهیل‌گر
D	مشوق‌های مالی	D1: توسعه‌ی بسترهای فعال مالی مشوق
E	جایگاه دانشگاه و مراکز علمی	E1: ارتقاء همکاری و همیاری با نهادها و مراکز علمی
F	بسترهای روانی	F1: تقویت بار روانی مثبت در جامعه نسبت به موضوعات مرتبط با خلاقیت
G	تقویت و پرورش خلاقیت	G1: شناسایی و پشتیبانی مؤثر از افراد خلاق و نوآور دانش‌آموزی و دانشجویی
H	نوآوری‌های اساسی	H1: استفاده از تجارب کشورهای موفق و توسعه‌ی مهارت‌های شهروندی

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

در سناریوی دوم (خنثی) هر ۸ سناریوی استخراج‌شده خنثی ارزیابی شده است.

جدول ۶. وضعیت سناریوی دوم شناسایی‌شده

Table 6. Status of the Second Identified Scenario

سناریوی دوم		
کد	عوامل کلیدی	سناریوهای محتمل
A	شناسایی افراد مؤثر	A2: ادامه‌ی وضع موجود و ظرفیت‌های ناقص و ناکافی شناسایی نخبگان
B	برقراری تعامل با نخبگان	B2: ادامه‌ی وضع موجود و ارتباطات ناکافی و غیرهدفمند با نخبگان
C	نقش سازمان‌های تسهیل‌گر	C2: ادامه‌ی وضع موجود و ساختارهای ضعیف تسهیل‌گر
D	مشوق‌های مالی	D2: ادامه‌ی روند موجود و ضعف بسترهای فعال مالی مشوق
E	جایگاه دانشگاه و مراکز علمی	E2: ادامه‌ی روند موجود و عدم در اولویت بودن همکاری با نهادها و مراکز علمی
F	بسترهای روانی	F2: ادامه‌ی روند موجود و سیاست‌های ناکارآمد تقویت بار روانی مثبت در جامعه
G	تقویت و پرورش خلاقیت	G2: حفظ روند موجود و عدم درک مناسب افراد خلاق و نوآور از طرف مسئولین
H	نوآوری‌های اساسی	H2: ادامه‌ی روند موجود و عدم استفاده از تجارب کشورهای موفق

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

در سناریوی سوم (خنثی) ۶ سناریو خنثی و ۲ سناریو بحرانی ارزیابی شده است.

جدول ۷. وضعیت سناریوی سوم شناسایی‌شده

Table 7. Status of the Third Identified Scenario

سناریوی سوم		
کد	عوامل کلیدی	سناریوهای محتمل

A	شناسایی افراد مؤثر	A3: از بین رفتن ظرفیت‌های ناقص و ناکافی موجود شناسایی نخبگان
B	برقراری تعامل با نخبگان	B3: از بین رفتن ارتباطات ناکافی و غیرهدفمند موجود با نخبگان
C	نقش سازمان‌های تسهیل‌گر	C2: ادامه‌ی وضع موجود و ساختارهای ضعیف تسهیل‌گر
D	مشوق‌های مالی	D2: ادامه‌ی روند موجود و ضعف بسترهای فعال مالی مشوق
E	جایگاه دانشگاه و مراکز علمی	E2: ادامه‌ی روند موجود و عدم در اولویت بودن همکاری با نهادها و مراکز علمی
F	بسترهای روانی	F2: ادامه‌ی روند موجود و سیاست‌های ناکارآمد تقویت بار روانی مثبت در جامعه
G	تقویت و پرورش خلاقیت	G2: حفظ روند موجود و عدم درک مناسب افراد خلاق و نوآور از طرف مسئولین
H	نوآوری‌های اساسی	H2: ادامه‌ی روند موجود و عدم استفاده از تجارب کشورهای موفق

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

در سناریوی چهارم (بحرانی) ۴ سناریو بحرانی و ۴ سناریو خنثی ارزیابی شده است.

جدول ۸. وضعیت سناریوی چهارم شناسایی شده

Table 8. Status of the Fourth Identified Scenario

سناریوی چهارم		
کد	عوامل کلیدی	سناریوهای محتمل
A	شناسایی افراد مؤثر	A3: از بین رفتن ظرفیت‌های ناقص و ناکافی موجود شناسایی نخبگان
B	برقراری تعامل با نخبگان	B3: از بین رفتن ارتباطات ناکافی و غیرهدفمند موجود با نخبگان
C	نقش سازمان‌های تسهیل‌گر	C2: ادامه‌ی وضع موجود و ساختارهای ضعیف تسهیل‌گر
D	مشوق‌های مالی	D3: بدتر شدن اوضاع روند موجود بسترهای مالی مشوق
E	جایگاه دانشگاه و مراکز علمی	E3: بدتر شدن اوضاع همکاری با نهادها و مراکز علمی
F	بسترهای روانی	F2: ادامه‌ی روند موجود و سیاست‌های ناکارآمد تقویت بار روانی مثبت در جامعه
G	تقویت و پرورش خلاقیت	G2: حفظ روند موجود و عدم درک مناسب افراد خلاق و نوآور از طرف مسئولین
H	نوآوری‌های اساسی	H2: ادامه‌ی روند موجود و عدم استفاده از تجارب کشورهای موفق

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

در سناریوی پنجم (بحرانی) هر ۸ سناریو بحرانی ارزیابی شده است.

جدول ۹. وضعیت سناریوی پنجم شناسایی شده

Table 9. Status of the Fifth Identified Scenario

سناریوی پنجم		
کد	عوامل کلیدی	سناریوهای محتمل
A	شناسایی افراد مؤثر	A3: از بین رفتن ظرفیت‌های ناقص و ناکافی موجود شناسایی نخبگان
B	برقراری تعامل با نخبگان	B3: از بین رفتن ارتباطات ناکافی و غیرهدفمند موجود با نخبگان
C	نقش سازمان‌های تسهیل‌گر	C3: بی‌توجهی به ساختارهای تسهیل‌گر
D	مشوق‌های مالی	D3: بدتر شدن اوضاع روند موجود بسترهای مالی مشوق
E	جایگاه دانشگاه و مراکز علمی	E3: بدتر شدن اوضاع همکاری با نهادها و مراکز علمی
F	بسترهای روانی	F3: سیاست بی‌توجهی به تقویت بار روانی در جامعه
G	تقویت و پرورش خلاقیت	G3: بی‌توجهی به افراد خلاق و نوآور از طرف مسئولین
H	نوآوری‌های اساسی	H3: بی‌توجهی به استفاده از تجارب کشورهای موفق

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

با توجه به سناریوهای مورد بررسی، در سناریوی اول تمام وضعیت‌ها مطلوب و در سناریوی دوم همه‌ی وضعیت‌های احتمالی خنثی با تأکید بر ادامه‌ی روند موجود است. سناریو چهارم حالت بینابینی و سناریوی پنجم بر وخیم شدن اوضاع تأکید دارد.

نتیجه‌گیری

شهر خلاق یک تئوری جدید از برنامه‌ریزی راهبردی برای شهرها است. مهمترین اهمیت این تئوری محور قرار دادن فعالیت‌های ساکنان شهری در تعالی شهرها و نیل به توسعه‌ی پایدار است. البته تئوری شهر خلاق از جغرافیا و تاریخ به‌عنوان بستر اصلی تحقق خلاقیت شهری غافل نمانده و همواره این مهم را به برنامه‌ریزان شهری گوشزد می‌نماید. این تئوری با تلفیق آموزه‌های متخصصین علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی شهری نقش متحدکنندگی بی‌نظیری در نیل به تحول و دگرگونی شهری را بازی می‌کند. همچنین می‌توان گفت شهر خلاق ابتکار جدیدی برای گذار شهر از حالت ایستایی به تکامل داشته و توجه توأمان به فناوری، زیرساخت‌ها، بخش‌های تولیدی و منابع انسانی را تأکید می‌کند. از این‌رو شهرهای امروزی بایستی با برنامه‌ریزی راهبردی و آینده‌نگر

و شناسایی پیشران‌های مؤثر در این زمینه مقدمات تحقق شهر خلاق را فراهم سازند. بررسی‌ها در کلان‌شهر تبریز نشان می‌دهد که بیشترین اثرگذاری در سیستم تحقق شهر خلاق تبریز مربوط به متغیرهای (پیشران‌های) شناسایی افراد مؤثر، برقراری تعامل با نخبگان، نقش سازمان‌های تسهیل‌گر، تقویت و پرورش خلاقیت، نوآوری‌های اساسی و مشوق‌های مالی می‌باشد. همچنین نتایج حاکی از آن است که ۵ سناریو با امتیاز بسیار بالا و احتمال وقوع بیشتر وجود دارد، که از میان آنها یک سناریو شرایط مطلوب، دو سناریوی شرایط خنثی و دو سناریو مربوط به شرایط بحرانی است. به عبارتی سناریوهای استخراج‌شده بر مبنای اثرگذاری و اثرپذیری پیشران‌ها، در بیشترین حالت نشان از استمرار شرایط موجود یا رو به افول رفتن آن دارند و ناپایداری سیستم موجب مسائل و مشکلات متعدد در راستای تحقق شهر خلاق تبریز خواهد گردید. بنابراین نیاز است که با در نظر گرفتن ابعاد مختلف و برنامه‌ریزی راهبردی و آینده‌نگر مقدمات تحقق شهر خلاق تبریز فراهم گردد.

بدین منظور می‌توان گفت که تحقق شهر خلاق تبریز نیازمند نخبه‌پروری است. در این راستا، فلوریدا (۲۰۰۲) تأکید ویژه‌ای بر پرورش نخبگان داشته و مونته‌گومری (۲۰۰۵) نیز ارتقاء ظرفیت‌های علمی، فنی، هنری و فرهنگی به منظور نخبه‌پروری و توسعه‌ی خلاقیت را الزامی دانسته است. یکی دیگر از الزامات مورد نیاز برای تحقق شهر خلاق تبریز نوآوری است. اسکات (۱۹۹۷) و لندری (۲۰۰۰) تأکید بر رویکردهای دانش‌بنیان و نوآوری‌های فناورانه را از اصول اولیه‌ی دستیابی به شهر خلاق عنوان کرده‌اند و این موضوع بایستی در تبریز (نظام مدیریتی، شهروندان و زیرساخت‌ها) مدنظر قرار گیرد. همچنین نقش تسهیل‌گر دولت در این زمینه یکی دیگر از الزامات و ارکان اساسی محسوب می‌شود که در پژوهش‌های مختلف ایوانز (۲۰۰۱)، ساساکی (۲۰۰۸)، اسمولکا-فرانک (۲۰۲۲) و پرنان-هرلی و همکاران (۲۰۲۵) مورد تأکید قرار گرفته است.

بررسی تطبیقی نتایج پژوهش با پیشینه‌ی پژوهشی نیز نشان می‌دهد که از منظر نقش شناسایی افراد مؤثر در دستیابی به شهر خلاق تأییدی از پژوهش لطفی و عباسی (۱۴۰۰)، از منظر برقراری تعامل با نخبگان تأییدی از پژوهش رئیسی و همکاران (۱۴۰۳)، نقش سازمان‌های تسهیل‌گر تأییدی از پژوهش لئو و همکاران (۲۰۲۴) و پرورش خلاقیت تأییدی از پژوهش شین و همکاران (۲۰۲۵) می‌باشد. از طرفی در پژوهش حاضر پیشران‌های اثرپذیری چون ظرفیت‌سازی اجتماعی، تحقق جامعه‌ی مدنی، عوامل روحی-روانی و ابعاد نگرشی، رفتاری و محیطی شناسایی گردیده‌اند که تفاوت آن با پیشینه‌ی پژوهشی تلقی می‌گردد. از دیگر تفاوت‌ها بررسی سناریوهای احتمالی و تدوین سناریوهای مطلوب، خنثی و بحرانی آینده‌ی کلان‌شهر تبریز از منظر شهر خلاق بوده است.

پیشنهادهای/توصیه‌های کاربردی منطبق با نظریه راهبرد مهندسی جغرافیایی فضا

- درنهایت راهکارهای استخراج‌شده‌ی پژوهش به‌منظور دستیابی به شهر خلاق در کلان‌شهر تبریز شامل موارد زیر می‌باشند:
- بسترسازی برای جذب افراد نخبه و خلاق در بدنه‌ی مدیریتی کلان‌شهر تبریز؛ بدین منظور بایستی با آزمون‌های متعدد خلاقیت افراد مورد سنجش قرار گیرد و پس از جذب در بازه‌های زمانی مشخص‌شده، خلاقیت آن‌ها با توجه به پیشرفت‌ها در ابعاد مختلف ارزیابی شود.
- تشکیل کارگروه‌های ویژه برای حل مشکلات موجود شهر از طریق ایده‌های خلاقانه؛ در این راستا، مدیریت شهری بایستی به ایجاد و تعریف کارگروه‌های مختلف در ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و ... و با در نظر گرفتن صلاحیت علمی و فنی، اجرایی افراد اقدام نماید.
- تلاش برای ترمیم وضع موجود چهره‌ی مدیریت شهری کلان‌شهر تبریز از ماهیت سیاسی به ماهیت خلاقیت‌محور؛ در این زمینه تأکید بر برگزاری همایش‌های مرتبط با موضوع خلاقیت، تدوین مشوق‌های مالی و بهره‌گیری از تجربیات بین‌المللی مؤثر می‌باشد.
- تأکید بر برنامه‌های کوتاه، میان و بلندمدت؛ در برنامه‌های کوتاه‌مدت جذب افراد خلاق و نخبه در نظام مدیریت شهری مدنظر قرار گیرد. در برنامه‌های میان‌مدت به حمایت از طرح‌های خلاقانه پرداخته شود. در برنامه‌های بلندمدت نیز به ارتقاء زیرساخت‌ها در ابعاد مختلف آموزشی، فناوری، فرهنگی و ... و پرورش افراد نخبه و خلاق اقدام شود.
- تدوین نظام قانونی و ساختار سازمانی کارا و اثربخش در راستای تقویت و شکوفایی استعدادهای خلاق.
- آزادسازی ظرفیت‌های خلاق نهفته در شهر از طریق به رسمیت شناختن تنوع آراء و علایق از طرف مدیران و سیاست‌گذاران شهری از طریق استفاده از مدیران شهری با تفکر خلاق مهندسی؛ بدین منظور نیاز است که توجهات کافی به نخبگان و قوانین حمایتی از آن‌ها مورد بازنگری قرار گیرد و از خلاقیت نخبگان در انواع برنامه‌ها و طرح‌ها استفاده شود.

References

- Abdollahi, A., Mafi, E., & Vatan Parast, M. (2024). Analysis of the efficiency of urban areas in terms of creative city indicators. (Case study: region 1 and 6 of Mashhad Municipality). *Amayesh Journal*, 17(64), 111-133. (in Persian) URL: <https://sanad.iau.ir/fa/Journal/ebtp/Article/987931>
- Alsayelab, A., Jong, M., & Fransen, J. (2022). Can creative cities be inclusive too? How do Dubai, Amsterdam and Toronto navigate the tensions between creativity and inclusiveness in their adoption of city brands and policy initiatives? *Cities*, 128, 103786. doi: [10.1016/j.cities.2022.103786](https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103786)
- Arcade, J., Godet, M., Meunier, F., & Roubelat, F. (1999). *Structural analysis with the MICMAC method & Actor's strategy with MACTOR method*, *Futures Research Methodology*. The Millennium Project, American Council for the United Nations University.
- Arcos-Pumarola, J., Paquin, A.G., & Sitges, M.H. (2023). The use of intangible heritage and creative industries as a tourism asset in the UNESCO creative cities network. *Heliyon*, 9(1), e13106. doi: [10.1016/j.heliyon.2023.e13106](https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e13106)
- Brennan-Horley, C., Gibson, C., Cook, N., McGuirk, P., Warren, A., & Wolifson, P. (2024). Islanding as a vernacular creative response to crisis: Emotional geographies of pandemic musicianship. *Emotion, Space and Society*, 53, 101040. doi: [10.1016/j.emospa.2024.101040](https://doi.org/10.1016/j.emospa.2024.101040)
- Brennan-Horley, C., Gibson, C., Wolifson, P., McGuirk, P., Cook, N., & Warren, A. (2025). Lived experiences of the x-minute creative city: Front and back spaces of creative work. *Cities*, 162, 105938. doi: [10.1016/j.cities.2025.105938](https://doi.org/10.1016/j.cities.2025.105938)
- Coletta, C. (2008). *Fostering the Creative City*. CEOS for Cities.
- Duxbury, N. (2017). *Creative City Network of Canada*. Centre for Social Studies, University of Coimbra.
- Ekra Sardashti, A., & Sajadzadeh, H. (2021). Measuring and Evaluating the Quality of Urban Walkways from the Perspective of the Creative Urban Space; Case Study: Central Urban Walkways in Rasht City of Iran. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 14(34), 169-181. (in Persian) doi: [10.22034/aaud.2020.202474.2006](https://doi.org/10.22034/aaud.2020.202474.2006)
- Ernawati, J. (2010). *People's Impressions of a Tourist-Historic District*. University of Brawijaya, Indonesia.
- Fahmi, F.Z., Ramadhani, D., Aritenang, A. F., & Dwicahyani, A.A. (2019). Informality and the Branding of Creative Places: The Case of Suci Screen-Printing Kampong in Bandung, Indonesia. *International Development Planning Review*, 43(1), 89-113. doi: [10.3828/idpr.2019.38](https://doi.org/10.3828/idpr.2019.38)
- Florida, R. (2010). The Rise of the Creative Class: And how it's Transforming Work, Leisure and Everyday Life. *Canadian Public Policy*, 29(3), 1-10. doi: [10.2307/3552294](https://doi.org/10.2307/3552294)
- Florida, R. (2014). The Creative Class, and Economic Development. *Economic Development Quarterly*, 28(3), 196- 205. doi: [10.1177/0891242414541693](https://doi.org/10.1177/0891242414541693)
- Gilmore, A., & Burnill-Maier, C. (2025). Creative improvement, cultural infrastructure and urban zones: a tale of three cities and their cultural districts. *City, Culture and Society*, 41, 100634. doi: [10.1016/j.ccs.2025.100634](https://doi.org/10.1016/j.ccs.2025.100634)
- Habibi, S.M., & Ahmadi Dehrashid, A. (2021). Analyzing the Strategic Planning of Sanandaj City with the Creative City Approach. *Geographical Urban Planning Research*, 8(4), 789-812. (in Persian) doi: [10.22059/jurbangeo.2020.302971.1291](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2020.302971.1291)
- Hosseini, S.A., Gholipour, Y., & Mozafari, A. (2018). The Analysis of Parameters of Creative City and It's Relationship With Sustainable Urban Development (Case Study: Rasht City). *Journal of Iranian Architecture and Urbanism*, 8(1), 209-227. (in Persian) doi: [10.30475/isau.2018.62058](https://doi.org/10.30475/isau.2018.62058)
- Jakob, D. (2010). Constructing the creative neighborhood: Hopes and limitations of creative city policies in Berlin. *City, Culture and Society*, 1(4), 193-198. doi: [10.1016/j.ccs.2011.01.005](https://doi.org/10.1016/j.ccs.2011.01.005)
- Kakiuchi, E. (2015). Culturally creative cities in Japan: reality and prospects. *City, culture and Society*, 7(2), 1-8. doi: [10.1016/j.ccs.2015.11.003](https://doi.org/10.1016/j.ccs.2015.11.003)
- Khansefid, M. (2012). Creative City and Urban Management. *Manzar*, 4(19), 92-95. (in Persian) doi: https://www.manzar-sj.com/article_1771.html
- Khoo, S.L., Lim, Y.M., & Badarulzaman, N. (2024). Reconceptualising creative hubs in Malaysia: Needs and voices from creative hub users. *City, Culture and Society*, 37, 100583. doi: [10.1016/j.ccs.2024.100583](https://doi.org/10.1016/j.ccs.2024.100583)
- Liu, F., Dai, J., Liu, Y., Cheng, S., & He, Y. (2024). The dual organization services and governance for creative cities: A case of Hengdian World Studios. *Cities*, 149, 105001. doi: [10.1016/j.cities.2024.105001](https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105001)
- Lotfi, S., & Abbasi, S. (2021). Investigating the possibility of creative city in Middle cities (A case study of Sari). *Geographical Planning of Space Quarterly*, 11(40), 19-40. (in Persian) doi: [10.30488/gps.2021.140326.2834](https://doi.org/10.30488/gps.2021.140326.2834)

- Madureira, A.M., Duarte, A.M.B., Pfeffer, K., & Aritenang, A. (2025). Spaces of work, encounter, and representation of, and for, creative industries. *City, Culture and Society*, 41, 100639. doi: [10.1016/j.ccs.2025.100639](https://doi.org/10.1016/j.ccs.2025.100639)
- Michael, C. (2014). From Milan to Mecca: the world's most powerful city brands reelwd. *The Guardian*, British, Tusday 6 May.
- Mirgharavi, M., Samadzadeh, R., & Masoumi, M.T. (2024). Explain the correlation between creativity variables and the level of creativity in urban areas Case study: Areas of Rasht. *Geographical Engineering of Territory*, 8(22), 135-148. (in Persian) doi: [10.22034/jget.2023.277857.1269](https://doi.org/10.22034/jget.2023.277857.1269)
- Mokhtari Malekabadi, R., Marsousi, N., Ali Akbari, E., & Amini, D. (2015). Explaining the criteria for localization of spatial indicators of the creative city space with an Iranian-Islamic approach. *Iranian Islamic City*, 6(22), 23-40. (in Persian) URL: <https://ecc.isc.ac/showJournal/22193/83986/1104533>
- Montgomery, J. (2005). Beware 'the Creative Class'. *Creativity and Wealth Creation Revisited. Local Economy: The Journal of the Local Economy Policy Unit*, 20(4), 337- 343. doi: [10.1080/02690940500298706](https://doi.org/10.1080/02690940500298706)
- Naderi, B., Panahi, A., Teimouri, I., & Valizadeh, R. (2023). Identify and analyze the key components affecting the realization of spatial justice from the perspective of creative cities (Case study: Bonab city). *Geographical Engineering of Territory*, 7(17), 615-632. (in Persian) doi: [10.22034/jget.2023.154401](https://doi.org/10.22034/jget.2023.154401)
- Przygodzki, Z., & Kina, E. (2015). Virtual Community for a Creative City. *Quaestiones Geographicae*, 34(2), 65-74. doi: [10.1515/quageo-2015-0016](https://doi.org/10.1515/quageo-2015-0016)
- Raeisi, S., Molashahi, H., Miri, S.G. (2024). Analyzing the Creative City Using a Futurology Approach Based on Scenario Writing: A Case Study of Chabahar. *Journal of Urban Futurology*, 4(3), 52-72. (in Persian) doi: [10.82545/uf.2024.1184147](https://doi.org/10.82545/uf.2024.1184147)
- Rius-Ulledemolins, J., & Diaz-Solano, P. (2023). Local political change, the neo-creative city paradigm and the mutations of Valencian cultural branding. *City, Culture and Society*, 34, 100535. doi: [10.1016/j.ccs.2023.100535](https://doi.org/10.1016/j.ccs.2023.100535)
- Sasaki, M. (2008). Developing Creative Cities through Networking. *Policy Science*, 15(3), 77-88.
- Segovia, C., & Hervé, J. (2022). The creative city approach: origins, construction and prospects in a scenario of transition. *City, Territory and Architecture*, 9(1), 29. doi: [10.1186/s40410-022-00178-x](https://doi.org/10.1186/s40410-022-00178-x)
- Setiadi, N.J., Sutanto, H., & Surienty, L. (2021). Creative city as the rebranding strategy to accelerate new economic city: Indonesia's city development strategy to build a new economic center as an integrating ideas, society and industries in the development of Indonesian creative cities. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, Volume 729, International Conference on Biospheric Harmony Advanced Research (ICOBAR 2020) 23-24 June 2020, Jakarta, Indonesia. doi: [10.1088/1755-1315/729/1/012116](https://doi.org/10.1088/1755-1315/729/1/012116)
- Shen, C., Zhang, H., Zhuang, M., Zhang, X., Zhang, H., & Zhang, J. (2025). Sustaining creative class in peri-urban area: Insights from human-place bonding. *Cities*, 165, 106134. doi: [10.1016/j.cities.2025.106134](https://doi.org/10.1016/j.cities.2025.106134)
- Smółka-Franke, B. (2022). The creative city concept and city development. *Scientific Papers of Silesian University of Technology Organization and Management Series*, 105, 633-642. doi: [10.29119/1641-3466.2021.151.43](https://doi.org/10.29119/1641-3466.2021.151.43)
- United Nations Conference on Trade and Development, (UNCTAD). (2010). Creative economy: a feasible development option. United Nations.
- Wahyurini, O. (2011). *The Significance of City Logo in City Branding Strategy. In Recent Researches in Engineering Mechanics*. Urban & Naval Transportation and Tourism, London.
- Zhang, L., & Zhao, S.X. (2009). City branding and the Olympic effect: A case study of Beijing. *Cities*, 26(5), 245-254. doi: [10.1016/j.cities.2009.05.002](https://doi.org/10.1016/j.cities.2009.05.002)